

МІСЬКОВ ГЕННАДІЙ,
аспірант, 053 - Психологія,
Інституту спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
(Київ, Україна)

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ФОРМУВАННЯ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ТА ЗНИЖЕННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасні суспільні виклики в Україні, зумовлені безпековою нестабільністю, наслідками воєнних дій та перманентним стресом, істотно трансформують умови соціалізації та психоемоційного розвитку зростаючої особистості. Діти з особливими освітніми потребами (ООП) є найбільш сенситивною та психологічно вразливою категорією в кризових умовах. Бар'єри у сфері соціальної комунікації, пізнавальної діяльності та сенсорного сприйняття, що супроводжують різні форми дизонтогенезу, ускладнюють процеси адекватної когнітивної переробки стресових факторів довкілля. Як наслідок, виникає дестабілізація емоційної сфери дитини, яка проявляється у формі хронічної тривожності, страхів деприваційного характеру та втрати відчуття базової безпеки.

У цьому контексті виникає гостра необхідність зміщення фокусу з виключно корекційно-розвиткових цілей на технології формування особистісної життєстійкості, ресурсності та збереження ментального здоров'я дитини з ООП засобами комплексної соціально-психологічної допомоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації інклюзивного освітнього простору, забезпечення системного психолого-педагогічного супроводу та створення адаптивного середовища ґрунтовно розкрито у працях провідних українських учених (В. Засенко, Л. Прохоренко, С. Кульбіда та ін.). Дослідники наголошують на необхідності переходу до соціальної моделі підтримки, орієнтованої на розвиток потенціалу та життєвих компетентностей особистості. Водночас соціокультурні аспекти освітніх потреб

та специфіка комунікативної доступності як чинників подолання інформаційного вакууму розглядаються у розвідках Г. Міськова. Проте системне поєднання соціально-психологічних технологій подолання специфічних страхів і формування життєстійкості у дітей з ООП в умовах сучасних суспільних криз потребує подальшої актуалізації.

Мета дослідження полягає в теоретико-методологічному обґрунтуванні та систематизації соціально-психологічних технологій формування життєстійкості та зниження рівня тривожності і страхів у дітей з особливими освітніми потребами.

Виклад основного матеріалу. Структура дитячої тривожності в умовах воєнного стану зазнала якісних трансформацій. Для дітей з особливими освітніми потребами характерне нашарування безпекових і ситуативних страхів (реакція на звуки сирен, темряву, замкнений простір укриттів) на первинні функціональні порушення. Дефіцит інформаційної доступності та труднощі у вербалізації власного емоційного досвіду призводять до виникнення вторинних деприваційних розладів, соматизації страхів або апатичних реакцій.

Спираючись на сучасні підходи до задоволення освітніх потреб та організації психолого-педагогічного супроводу [1; 4], нами виокремлено систему взаємодоповнюючих блоків соціально-психологічних технологій:

1. Середовищні та адаптивно-стабілізуючі технології. Подолання комунікативної та інформаційної депривації через побудову доступного і структурованого середовища. Реалізація принципу комунікативної доступності (використання візуальних орієнтирів, алгоритмів дій у надзвичайних ситуаціях, систем додаткової комунікації та жестової мови) повертає дитині суб'єктивне відчуття безпеки та керованості ситуацією [2; 4].

2. Експресивні та корекційно-розвивальні арт-технології. Проективні методи виступають провідним інструментом регуляції афективної сфери, оминаючи психологічні захисти та мовні бар'єри. Застосування адаптованої казкотерапії забезпечує моделювання життєстійких копінг-стратегій поведінки,

а методи ізотерапії та пластикотерапії сприяють екологічному відреагуванню накопиченого травматичного досвіду і страхів.

3. Тілесно-орієнтовані та релаксаційні технології. Застосування прогресивної м'язової релаксації, дихальних гімнастик в ігровій формі та вправ на заземлення спрямоване на зняття соматичних проявів тривоги і відновлення відчуття контролю над власним тілом.

Особливе значення має координація взаємодії фахівців психологічної служби, педагогів та батьків. Життєстійкість дитини з ООП формується опосередковано через стабільність її найближчого мікросоціуму, що робить консультування батьків та педагогічного колективу обов'язковим компонентом надання соціально-психологічної допомоги [1].

Висновки. Системне застосування соціально-психологічних технологій у поєднанні зі створенням безпечного й комунікативно доступного освітнього середовища забезпечує ефективне зниження деструктивної тривожності, купірування специфічних страхів та актуалізацію внутрішніх ресурсів дитини з ООП. Формування життєстійкості виступає базовим підґрунтям успішної психологічної реабілітації та інтеграції дитини в соціум в умовах сучасних суспільних викликів.

Список літературних джерел:

1. Засенко В. В., Прохоренко Л. І. До проблеми реформування галузі освіти дітей з особливими потребами. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 30, т. 1. С. 278–284. DOI: <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.147>
2. Кульбіда С. В. Теоретико-методичні засади жестової мови у навчанні нечуючих : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.03 / Ін-т спец. педагогіки НАПН України. Київ, 2010. 36 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/708731>
3. Малинович Л., Кульбіда С., & Міськов Г. Створення доступного мовного середовища для дошкільників: необхідність і виклики. Особлива дитина: навчання і виховання, 112(4), 95-118. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v112i4.158>

4. Міськов Г. Освітні потреби глухих здобувачів як соціокультурні детермінанти. Освіта осіб з особливими потребами в умовах миру і війни : матеріали IX Міжнар. конгресу зі спец. педагогіки та психології (м. Київ, 2023). Київ : ІСПП ім. М. Ярмаченка НАПН України, 2023. С. 354–358. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738579>
5. Міськов Г. Вимірювання базових емоційних реакцій під час війни: кроки емпіричного дослідження. Особлива дитина: навчання і виховання, 118(2), 193-213. DOI: <https://doi.org/10.33189/ectu.v118i2.239>